

ФОЛЬКЛОРНІ ОБРАЗИ-СИМВОЛИ ДОЛІ / НЕДОЛІ У ПОЕТИЧНОМУ СВІТІ ЗБІРКИ ІВАНА ФРАНКА «З ВЕРШИН І НИЗИН»

Галина МАЗУР

*Інститут Івана Франка НАН України,
вул. Драгоманова, 18, Львів, Україна, 79005,
e-mail: ukrainochkaa@ukr.net*

Розглянуто фольклорні образи-символи долі/недолі в поетичному світі збірки Івана Франка «З вершин і низин»; проаналізовано їхню семантику й походження з урахуванням як народного світогляду, так й авторського індивідуального поетичного мислення.

Людина, допускаючи напередвизначеність долі, намагається зазирнути в майбутнє, дізнатися свою долю, але збагнути й осягнути її повністю людський розум не здатний, доля залишається незбагненою. В українців віра в долю здавна була надзвичайно сильною. Її трактували по-різному, що знайшло віддзеркалення у фольклорних мотивах. Люди шукали відповіді на два основні питання, які й досі залишаються без однозначних відповідей: що таке доля? хто наділяє нею людину?

«Глобальної приязности» фольклорний за своїм походженням образ-символ долі набуває й у творчості Івана Франка. Семантика поняття долі в поезії збірки «З вершин і низин» визначається словами: «доля», яке вжито 41 раз; «недоля» – 14 разів; «судьба» – 9 разів; «доленька» – 3 рази; «талан» – 2 рази. Тож на Франкових поетичних вершинах фольклорний образ-символ долі/недолі займає одне з центральних місць. На шляху до його розуміння виокремлено два головні аспекти: 1) людина своєю волею, бажаннями і діями сама формує чи змінює свою долю; 2) доля/недоля як невідворотність, неминучість. У цьому контексті розглянуто образ-символ судьби як приреченості. Образи-символи долі й недолі у Франковій поетичній творчості переходять зі сфери особистої у сферу національну, сплітаються з думками про «потоптаний судьбою» український народ. Тому у Франковій збірці «З вершин і низин» увиразнено й долю окремої людини (безнадійно закоханого чоловіка чи то покинутого долею і людьми в'язня – борця за правду й волю), і головню загальнонаціональну долю, долю всього українського народу. З'ясовано, що Франків образ-символ долі динамічний, як і народна свідомість, і продукує появу нових смислів, значень на ґрунті національного світосприймання.

Ключові слова: образ-символ, доля, недоля, судьба, фольклор.

Поняття долі в своїй основі неоднозначне й суперечливе. У СУМі знаходимо таке загальноприйняте визначення: «Доля – хід подій, збіг обставин, напрям життєвого шляху, що ніби не залежить від бажання, волі людини»; «бажане, щасливе життя» [18]. Це тлумачення долі скеровує думку у два русла: доля як невідворотність, незмінність,

позначена ореолом сакральності та магічності, і доля як життєвий шлях людини, на якому її бажання та воля можуть все-таки змінювати хід подій. Іншими словами, по-народному, можна сказати так: що має бути, того не минути, і як опозиція: усякий свого щастя коваль. В українських народних уявленнях переплетено християнські та язичницькі елементи, що дає певні підстави вести мову про рудименти двовір'я в нашій культурній традиції.

Людина, допускаючи напередвизначеність долі, намагається зазирнути в майбутнє, дізнатися свою долю, але збагнути й досягнути її повністю людський розум не здатний, доля залишається незбагненою. С. Аверінцев з цього приводу зазначив: «Доля не тільки прихована від людського розуму (як багато каузальних зв'язків), не тільки непізнання (як і Провидіння) – вона “сліпа” і “темна” безвідносно до суб'єкта, який пізнає, але й до самого свого буття. [...] У долі є (в очах того, хто вірить у неї) реальність, але немає ніякої “істинності”, а тому її можна практично вгадувати методами ворожіння [...], але її неможливо “пізнати”, бо в ній принципово нічого пізнавати» [1, с. 166–167].

В українців віра в долю здавна була надзвичайно сильною. Її трактували по-різному, що знайшло віддзеркалення у фольклорних мотивах. Люди шукали відповіді на два основні питання, які й досі залишаються без однозначних відповідей: що таке доля? хто наділяє нею людину? Українські язичницькі вірування відсилають нас до образу міфічних дів, яких слов'яни називали Рожаницями. У народі вірили, що Рожаниці були присутні при народженні немовлят і визначали їм долю, змінити яку людина не в силі. Також була поширена віра в таємничий зв'язок народження людини з зірками, по яких читали людські долі. Серед «Людових вірувань на Підгір'ю», які зібрав Іван Франко, подибуємо таке: «Кожний чоловік має свою зізду на небі; як чоловік умре, то зізду впаде або й так загасне» [24, с. 162]. Із початком християнства долю розуміли як ангела, який при народженні людини являється до Бога й питає Його, яку долю дати народженому, очима ангелів люди вважали зірки. (Цікаву розповідь про ангела-долю записав П. Іванов на хуторі Малієв Куп'янського повіту [5, с. 351]). Паралельно з вірою в те, що Бог наділяє людину долею, побутувала думка, що доля – дар матері. Зокрема в народних піснях трапляється мотив залежності долі людини від матері (такий народнописаний мотив був одним із улюблених у ранній творчості Тараса Шевченка). Долею називали душу померлої людини (найчастіше матері, яка приходить вночі допомагати своїм дітям; дружини, що допомагає своєму чоловікові; свекрухи, яка робить шкоду невістці). Також долю трактували як антропоморфізовану істоту, часто двійника людини, яка або активна, працююча і все робить за свого господаря, або ледача – відлежується під деревом чи гуляє в шинку. У такому разі, щоб доля була до людини прихильною, її потрібно просто спіймати або ж добряче відлупцювати (народні розповіді про працюючу долю багатого брата і ледачу долю бідного). В основі цих тлумачень долі закладена або ідея невідворотності, неминучості, або ідея можливості людської волі вплинути на свою долю. Л. Сенік у статті «Образ долі у поезії Тараса Шевченка: філософський сенс у вимірі буття» зазначив: «Гра словом “доля” набуває, без перебільшення, глобальної привабливості, сказати б, незмінного поетичного символу з різними значеннями та в різних інтерпретаціях, ставши чи не національною поетичною

традицією. Зрештою, найкращим підтвердженням цього є насамперед народна творчість [...]» [17, с. 153].

«Глобальної привабливості» фольклорний за своїм походженням образ-символ долі набуває й у творчості Івана Франка. Наше завдання – аналіз образу-символу долі в поетичному світі збірки «З вершин і низин» – поезії «пророцтва і бунту», за визначенням В. Корнійчука.

Семантика поняття долі в поезії збірки «З вершин і низин» визначається словами: «доля», яке вжито 41 раз; «недоля» – 14 разів; «судьба» – 9 разів; «доленька» – 3 рази; «талан» – 2 рази.

У контексті Франкових «вершин і низин» образ-символ долі прочитується в таких основних значеннях:

1. Доля – життєвий шлях людини, хід подій;
– доля – щастя, бажане щасливе життя;
– авторське сприйняття долі через поняття «воля»;
2. Доля – антропоморфізована істота.

Для Франкового ліричного героя характерне змагання свободи волі, до якої прагне людина, з напередвизначеністю долі, збагнути яку повністю людський розум не здатний.

Уже в «Гімні», вступному вірші збірки «З вершин і низин», знаходимо народну антонімічну пару долі/недолі. І. Франко проголошує: «Не ридать, а здобувати / Хоч синам, сли не собі, / Кращу долю в боротьбі [21, с. 10]. «Доля сама не шукає людини, а от людина мусить постаратися знайти її і оволодіти нею» [2, с. 191], – фольклорний мотив шукання долі І. Франко трансформує в мотив здобування однієї для всіх, загальнонародної, «кращої долі», що закономірно для його ліричного героя – борця за поступ, щастя, волю, справедливість. Це власне той випадок, коли людина (в І. Франка – український народ) сама (сам) визначає свою долю. Революційний дух, рушій поступу, через «місця недолі й сліз» торує шлях до світлого майбутнього – «щастя й волі». У народній творчості доля, якщо при ній немає негативних означень, виступає синонімом до щастя («Без долі й по гриби не ходять» [20, с. 35]; «Щасливому по гриби ходити» [20, с. 35]), характерним для пісенних текстів є сполучення щастя-доля («Та було б тоби, старая маты, / Щастя-долю дати» [5, с. 344]). Спільнокореневість лексем доля і щастя доводив О. Потебня у своїй праці «О доле и сродных с нею существах» [16, с. 357] (щастя і доля похідні від «часті», «уделу»). Можемо вважати синонімічними образи долі/недолі і щастя/нещастя й у Франковій поезії, зокрема у вірші «Гімн» «краща доля», за яку потрібно боротися, – не що інше, як щастя, натомість «недоля» завжди поруч зі сльозами й нещастям. У вірші «Ой рано я, рано устану...» І. Франко писав: «Бажав я для скованих волі, / Бажав для нещасного долі» [21, с. 29]. Трапляється у Франковій поезії й таке поєднання, як «щастя й доля», характерне для народної пісенності («Ой поїдем в чисте поле, / Чи не знайдеш щастя й долі. / В чистім полі погуляєм, / Щастя й долі пошукаєм» [25, с. 47]). У вірші «Ляхам» І. Франко так висловив головну ідею братерства з поляками: «І кождий на своєму полі / Для себе і жиймо й працюймо / Для власного щастя і долі!» [21, с. 74]. У народі кажуть: «Кому щастя, тому й доля» [20, с. 35].

Фольклорний мотив шукання долі І. Франко розгорнув у вірші «Човен». Автор намагався вирішити дистармонію, знайти «золоту середину» між неспокійним життєвим морем, що символізує людську долю, і човном – людиною. Хоча в мові човна звучить покора долі, її невідворотність («Що ж тут думати? Тримає, то тримає, а візьме, / То візьме – ні в сім, ні в тому не питатиме мене» [21, с. 53]), все ж відповідальність за свою долю покладено на людину («Та ніде той не дійде, / Хто не має ціли. Човне, як пливеш, то знай же де!» [21, с. 54]). У народних казках про бідного і багатого братів ідеться про те, що «як чоловік попада жити на свою дорогу, узнає, чим ему нужно занимаця, то й буде жити гарно, во всём ёму буде помогати его Доля» [5, с. 350]. У ґрунтовній інтерпретації вірша «Човен» як одного з найяскравіших зразків Франкової філософської лірики Б. Тихолоз наголосив власне тверду впевненість фінальної фрази вірша («А хто знає, може в бурю іменно спасеш ся ти?» [21, с. 54]) стосовно досягнення мети життя: «Це не запитання, а відповідь. Відповідь, котра вселяє віру» [19, с. 145]. В І. Франка доля підвладна людській волі, адже праця і мета в житті – фундамент доброї долі. Укотре згадуємо народну приказку про те, що людина своїми справами сама кує собі долю.

У народній творчості мотив пошуку долі, експлікований образами- символами води і човна, часто виражає ідею невблаганності долі («Де ж ты водою, Доле, заплывла? / Постий, човын, ни плывы, / Я з батьком поговорю – / Эй, Доле моя! / Де ж ты водою, Доле, заплывла?» [5, с. 360], покори їй («Ой, рад бы я с тобою говорыть, / Так бо повин човын воды набыжить. / Эй, Доле моя!» [5, с. 361]). Символом невблаганної долі виступає беркут, «птаха-фатум», за висловом В. Неборака [14, с. 7], – «над житєм грізний, невинний образ смерти» [21, с. 50] – в однойменній Франковій поезії, який «Мов човник Долі тче днів наших пасма скриті» [21, с. 51]. Йдеться про залежність від долі, на думку В. Неборака, «єдине для всіх земних істот життєве приречення» [14, с. 6]. Як пророцтво на майбутнє звучать Франкові слова: «І замість нести смерть з гори на земне ложе, / Ти сам спіткаєш смерть під хмарами, небоже» [21, с. 51]. Ненависть ліричного героя до беркута-царя (символа самодержавної влади) колись обернеться в бунт «стрільців сто сот», щоб назавжди позбутися тривоги, жаху й страху перед «беркутом».

Поруч із загальнонародною долею/недолею у поетичному світі збірки «З вершин і низин» сусідять національна воля/неволя. Боляче озиваються в серці Франкові слова щодо українського народу з поеми «Наймит»: «Душею він дитя, хоч голову схилив / Немов дідусь слабий, / Бо від колиски він в недолі пережив / І в труді вік цілий» [21, с. 48]. «Бо наймит він, слуга» [21, с. 48], – ось головна причина народної недолі. Емоційнішої забарвленості у зображенні важкого соціально-економічного становища українців надає віршеві глибоко народна лексика – здрібнілі форми народнописенної і народної традиції (доленька, матінка, земелька): «Свої доленьки він довгі жде століття» [21, с. 49], «Він хилить ся, проводить в тузі дни, / І земельку святу як матінку кохає» [21, с. 49]. Та не може народ, який вічно «серцем молодий, думками все високий», «непоборимий син землі» даремно чекати волі. У фінальній частині вірша І. Франко пророкує українському народові перемогу – щасливу долю-волю: «І вольний, власний

лан / Ти знов оратимеш – властивець свого труда / І в власнім краю сам свій пан» [21, с. 50]. Б. Тихолоз влучно зазначив: «Це не просто очікування чудесної метаморфози раба в володаря, наймита – в господаря. Це свідоме прагнення зробити все задля такої переміни» [19, с. 141].

Мотив контрасту між волею, щасливою долею та поневоленням, недолею як основний зазвучав і в поемі «Панські жарти»: «Пропала правда, згинула доля, / Закована громадська воля...» [21, с. 299]. На ці рядки І. Франка наштовхнула народна пісня «Про правду і неправду», яку він досліджував у розвідці «Студії над українськими народними піснями» [23, с. 280–352]. Надія на одержання волі від доброго царя не залишала терплячий український народ, тому вже після слів комісара «Наш цісар [...] / Вас хоче вільними зробити!» [21, с. 322] «всі оп'яніли мов від вісти, / Що воля близька!...» [21, с. 322], обступили попівську хату й гуртом «клекотіли»: «Воля! Воля! / Ми будем вільні! / Проч недоля!» [21, с. 322].

Знаходимо спільність із мотивом долі-волі в Т. Шевченка («Єсть на світі доля, / А хто її знає? / Єсть на світі воля, / А хто її має?» [26, с. 99]). Можемо припустити, що в обох митців слова таке співіснування цих двох образів-символів спричинено усвідомленням неволі всього українського народу зокрема крізь призму власного життя (кріпацьке життя Тараса Шевченка, тюремні будні Івана Франка). Є. Нахлік, досліджуючи поняття «долі» у рецепції поетів-романтиків, наголосив на тому, що гостріше реагують на певні доленосні чинники ті, «чиє життя виявляється поламаним через якісь несподівані повороти долі...» [12, с. 480]. У вірші «Не винен я тому, що сумно співаю...» Іван Франко вказував на причину смутку, «задуми тяжкої»: «Моя бо й народна неволя, то мати / Тих скорбних дум» [21, с. 26]. Коріння розчарування (у Т. Шевченка) і смутку (в І. Франка) часто заховані, зокрема, у їхній долі та долі рідного народу, яка дуже часто була несправедливою. Франкові вірші крізь століття озиваються голосом вічного духа, «що тіло рве до бою», головню, за волю, а Шевченкові утверджують «в своїй хаті свою правду, і силу, і волю». Для обох поетів характерне глибоке усвідомлення того, що знищити націю, яка віками бореться за волю, неможливо. Адже доля українського народу – вільна і щаслива.

За народними уявленнями, доля буває активна й пасивна («діяльна чи лінива» [6, с. 118]), добра й зла (лиха). Йдеться, власне, про одухотворену долю, «некий дух, который может принимать на себя образ то человека, то какого-нибудь животного» [5, с. 349]. Антропоморфізована доля фігурує у Франковій веснянці «Ой що в полі за димове». Два перші рядки цієї поезії І. Франко запозичив з народної пісні про брата, який продає сестру турчині («Ой братчику, Романчику, / Що то в полі за димове? / Чи то вірли крильми б'ються, / Чи вівчарі турму гонят?») [23, с. 96]. Цю пісню він детально проаналізував у «Студіях над українськими народними піснями». У цій веснянці доля вкотре набуває загальнонародного характеру. В І. Франка вона, безсумнівно, активна. У народних казках активна (працьовита) доля допомагає своєму господареві – «збирає колосся, снопи складає» [2, с. 192] чи навіть краде зерно із чужого поля й переносить на поле свого господаря [5, с. 366]. Українську долю І. Франко зобразив працьовитою і дбайливою, вона турбується про свій народ: «грядки копле», «красу садить», «розум

сіє», тим самим спонукаючи людей до відновлення сили духу. Це щаслива доля. Вона звертається до «розуму-бистроума»: «Розрости бажання волі, / Виплекай братерську згоду, / Поєднай велику силу, / Щоби разом, дружно стала, / Щастя, волі добувала!» [21, с. 19]. Образ долі є символом відродження нації, оживлення її «ясних дум», волі, великої сили. Хоча Франковий образ-символ долі органічно поєднаний із народним розумінням, проте доля не набуває якогось конкретного образу, наприклад, дівчини чи парубка, якоїсь тварини, як це зустрічаємо у фольклорних творах, зокрема чарівних казках. Його образ долі – це абстракція, яка перебуває поза людським усвідомленням, набуваючи сакрального значення. Цікаве спостереження зробив О. Дей, зазначивши, що доля в цій Франковій поезії – це «своєрідне художнє втілення того “вічного революціонера-духа, що тіло рве до бою, рве за поступ, щастя й волю”» [4, с. 213].

Недоля в народній творчості часто постає в образі лихого (злої, нещасливої) долі. «У нас Доля поділилася пізніше на добру й злу, – це Доля й Недоля» [6, с. 116]. Лиха доля пов'язана з неминучістю: «Зелена конопелька не могла втонути, / Ой вже ж мене лиха доля не могла минути» [8, с. 86], від неї не можна втекти: «У піснях співається, як дівчина хотіла одкаснутись од лихого Долі, проклинала її, щоб вона втопилась, щоб вона заблудилась у лісі; Доля каже, що вона вчепиться їй на шию, як вона прийде купатись, що вона знайде її в лісі, як вона прийде калини ламати» [15, с. 58]. Злу, недобру, лиху долю зустрічаємо й у Франковій поезії: «Я не лукавила з тобою, / Кленуся правдою святою! / Я чесно думала й робила, / Та доля нас лиха слідила» [21, с. 79]. Якщо досі йшлося про те, що людська доля залежить від бажання, прагнення, волевиявлення, вибору самої людини, то в поезії «Я не лукавила з тобою» лиха доля набуває фаталізму, виступає розлучницею закоханих, «що щирая любов ділала, / Вона на лихо повертала» [21, с. 79]. Як сказано в народних приповідках: «Від лихого долі несховаєш сі», [3, с. 40], «Лихого долі конем не об'їдеш» [3, с. 41].

Поряд із образом-символом долі у Франкових поетичних текстах постає образ-символ судьби. Варто зазначити, що, на відміну від долі, судьба – поняття, яке має значення більше категоричності й приречення. Є. Нахлік наголосив: «Лексема судьба за семантикою виражає Божий присуд людині (найвищий, беззаперечний вияв чужої волі...)» [13, с. 262]. У народній пісні «Плакуча гітара» розлука дівчини з коханим пояснюється «*такою* (виокремлення курсивом моє. – Г. М.) дівочою судьбою»: «Знов дівчина прийшла до калини, / А коханого й досі нема. / Ой, нема, не було і не буде, / Бо така вже дівоча судьба» [27]. «А що зробиш, як судьба Божа» [20, с. 171], – говорить народна приповідка. Значення присуду людині, найвищого вияву чужої волі поняття судьби набуває й у Франковій поезії, зокрема у вірші «N. N.» («Будь здорова моя мила...»), де чітко простежується ієрархічна підпорядкованість людських долъ судьбі як найвищій силі: «Розійшлись, мабуть по волі / Судьбиній / Наші долі, / Мов дороги в полі» [21, с. 86]. Образ дороги, що символізує людську долю, І. Франко перейняв з фольклору. Для Франкової поетичної мови характерне й сполучення лексеми «судьба» з такими епітетами, що мають негативний семантичний відміток: «грізна» (вірш «Не знаю, що мене до тебе тягне»), «зла» (поема «Нове життя»), «погана» (тюремний сонет «Хто любить місяць, я без сонця в'яну...»). Розуміння неминучості, невідворотності

судьби ще не свідчить про покору їй Франкового бунтівного ліричного героя: «Сиджу й клену свою судьбу погану, / Тих воріженьків, що з-за них страждаю» [21, с. 172].

Серед Франкових поетичних «вершин і низин» є чи не єдиний вірш-звертання до долі. «Я не жалуюсь на тебе, доле! / Добре ти вела мене, мов мати. / Таж сли хліб родити має поле, / Мусить плуг квітки з корінем рвати» [21, с. 103]. Поміж рядками відчитується думка: а навіщо жалітись на свою долю, докоряти їй, «Та не винна тому Доля, А все винна своя воля». Власне таку відповідь дає доля козакові, який їй докоряє, у народній пісні «Та йшов козак з Дону, та з Дону додому...» [5, с. 361]. І хоча на перший погляд може здатися, що ліричний герой Франкового вірша висловлює покору своїй долі, все ж дух борця, бунтівника оживе з новими надіями, в які активна, працьовита, доля обов'язково «вітхне» «дух життя рум'яний» [21, с. 103]. Народна приповідка говорить: «Доля не мачоха» [3, с. 40], пересердиться й помилує.

«Помилування» від долі століттями терпляче чекав український народ. У «Панських жартах» на пропозицію панотця скласти присягу перед Богом, щоб «не пити, в згоді і любові / З усіма жити» [21, с. 326], селяни відповідають: «Най буде й так! Ми пристаєм! / Іще терпіти-мем злу долю, – / Але нехай нас ріжуть, колють, – Горілки більше ми не п'єм!» [21, с. 326]. Власне йдеться не тільки про терплячість як ментальну рису українців, а насамперед про християнське терпіння до зла як один зі способів протидіяти злій долі.

У поемі «Цар і аскет» І. Франко творить образ «могучої долі» і пов'язує її з Божою волею. Ідея залежності людської долі від Бога твердо звучить у словах Гарісчандри: «Не плачте надомною і пустіть / Мене туди йти, де могла доля / Встелила нам дорогу. Спогадайте, / що не без волі Божої се дієсь» [21, с. 443]. Він приймає долю як наділ Божий, волю Божу, а долю, яку послав людині Бог, змінити не можна – «То Божа воля, чи щаслива, чи нещасна доля» [20, с. 265].

Отже, на Франкових поетичних вершинах фольклорний образ-символ долі/недолі займає одне з центральних місць. На шляху до його розуміння виділяємо два головні аспекти: 1) людина своєю волею, бажаннями і діями сама формує чи змінює свою долю; 2) доля/недоля як невідворотність, неминучість, у цьому контексті розглядаємо образ-символ судьби як приреченості. Образи-символи долі й недолі у Франковій поетичній творчості переходять зі сфери особистої у сферу національну, сплітаються з думками про «потопаний судьбою» український народ. Тому у Франковій збірці «З вершин і низин» прочитуємо й долю окремої людини (безнадійно закоханого чоловіка чи то покинутого долею і людьми в'язня – борця за правду й волю), і головню загальнонаціональну долю, долю всього українського народу. Франковий образ-символ долі динамічний, як і народна свідомість, продукує появу нових смислів, значень на ґрунті національного світосприймання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Аверинцев С. С.* София-логос. Словарь / С. С. Аверинцев. – Киев, 2001. – 461 с.
2. *Булашев Г.* Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях: Космогонічні українські народні погляди та вірування / Георгій Булашев. – Київ, 1993. – 414 с.

3. Галицько-руські народні приповідки : у 3-х т. Т. 2 / Зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко: 2-е вид. – Львів, 2006. – 817 с.
4. Дей О. Іван Франко і народна творчість / Олексій Дей. – Київ, 1955. – 300 с.
5. Іванов П. Народні розповіді про долю / П. В. Іванов // Українці : народні вірування, повір'я, демонологія / упоряд., прим. та біогр. нариси А. П. Пономарьова, Т. В. Косміної, О. О. Борjak. – Київ, 1991. – С. 342–375.
6. Лларіон, митрополит. Дохристиянські вірування українського народу : Іст. реліг. монографія / Митрополит Лларіон. – Київ, 1991. – 424 с.
7. Ковалів П. Лексичні особливості ранніх суспільних поезій Івана Франка / Пантелеймон Ковалів // Записки Наукового Товариства ім. Тараса Шевченка : зб. філол. секції на пошану 100-річчя народин І. Франка. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1957. – Т. CLXVI. – С. 104–124.
8. Коломийки в записках Івана Франка / упоряд., передм. та прим. О. І. Дея. – Київ, 1970. – 133 с.
9. Корнійчук В. Ліричний універсум Івана Франка : горизонти поетики : монографія / Валерій Корнійчук. – Львів, 2004. – 488 с.
10. Міфопоетичні образи в художньому світі Івана Франка : (Ейдологічні нариси) / К. І. Дронь, Б. С. Тихолоз, Н. Б. Тихолоз, А. І. Швець; За наук. ред. Б. С. Тихолоза; НАН України, Львів. відділення Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка. – Львів, 2007. – 336 с.
11. Народні пісні в записках Івана Франка / упоряд., вступ. ст. і приміт. О. І. Дея. – Київ, 1981. – 335 с.
12. Нахлік С. Доля-Los-Судьба : Шевченко і польські та російські романтики : монографія / Є. Нахлік ; НАН України. Львів. Від-ня Ін-ту літ. ім. Т. Шевченка. – Львів, 2003. – 568 с.
13. Нахлік Є. К. «І мертвим, і живим, і ненарожденним», і самому собі: Шевченкове ословлення минулого, сучасного й майбутнього та власної екзистенції / Євген Нахлік ; НАН України. Інститут Івана Франка. – Львів, 2014. – 471 с.
14. Неборак В. Іван Франко : вершини і низини (інтерпретації вибраних віршів, циклів і поем зі збірки «З вершин і низин») / Віктор Неборак. – Львів, 2016. – 224 с.
15. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології / Іван Нечуй-Левицький. – Київ, 1992. – 87 с.
16. Потебня О. О доле и сродных с нею существах / О. Потебня // Символ и миф в народной культуре / О. Потебня. – Москва, 2000. – С. 357–398.
17. Сенік Л. Образ долі у поезії Тараса Шевченка: філософський сенс у вимірі буття / Любомир Сенік // Науковий вісник Ужгородського університету. – Ужгород, 2013. – С. 152–155. – (Серія : Філологія. Соціальні комунікації ; вип. 1 (29)).
18. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. – Київ, 1970–1980. Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/dolja>.
19. Тихолоз Б. Філософська лірика Івана Франка : діалектика поетичної рефлексії : монографія / Богдан Тихолоз. – Львів, 2009. – 318 с.
20. Українські приказки, прислів'я і таке інше : зб. О. В. Марковича та ін. / спорудив М. Номис. – Санкт-Петербург, 1864. – 321 с.
21. Франко І. З вершин і низин. Збірка поезій Івана Франка : Репринтне відтворення з вид. 1893 р. / І. Франко ; упорядник та авт. післямови Б. Якимович. – Львів, 2004. – 4* + 468 + VI. + XXVI* с.
22. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Т. 42 / Іван Франко. – Київ, 1972–1982. – 595 с.
23. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Т. 43 / Іван Франко. – Київ, 1972–1982. – 480 с.
24. Франко І. Людові вірування на Підгір'ю / Іван Франко // Етнографічний збірник. – Львів, 1898. – Т. V. – С. 160–220.

25. Чубинский П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императорским Русским Географическим Обществом. Юго-Западный отдел. Материалы и исследование, собранные д. чл. П. П. Чубинским. Том пятый : Песни любовные, семейные, бытовые и шуточные. – Санкт-Петербург, 1874. – 1209 с.
26. Шевченко Т. Повне зібрання творів : у 12 т. Т. 1. – Київ, 2001. – 784 с.
27. Електронні ресурси : www.pisni.org.ua/songs/8325312.html

Стаття надійшла до редколегії 06.10.2018

Прийнята до друку 12.10.2018

FOLKLORE SYMBOLIC IMAGES OF *GOOD FATE* / *ILL FATE* IN THE POETIC WORLD OF IVAN FRANKO'S COLLECTED POEMS *FROM THE HEIGHTS AND THE DEPTHS*

Halyna MAZUR

*The Ivan Franko Institute, National Academy of Sciences of Ukraine,
18, Drahomanova Str., Lviv, Ukraine, 79005,
e-mail: ukrainochkaa@ukr.net*

The article treats folklore symbolic images of *good fate* / *ill fate* within the poetic world of Ivan Franko's poetry collection «From the Heights and the Depths», analyses their semantics and origin taking into account both the world outlook and the author's individual poetic thinking.

Assuming the predetermined nature of his / her fate, man tries to look into the future, find out his destiny, but the human mind is incapable of comprehending and grasping it to the full, the fate remaining incomprehensible. In the Ukrainians, the belief in fate has from the outset been extremely strong. It was interpreted differently, which was reflected in folk motifs. People looked for answers to two major questions, still remaining without definite answers, viz. What is fate? Who endows a person with it?

In Ivan Franko's works, too, the symbolic image of fate, folkloric as to the origin, acquires its «global presence». The semantics of the concept *fate* in the collected poetry «From the Heights and the Depths» is determined by the words «good fate» (used 41 times), «ill fate» (used 14 times), «destination» (used 9 times), «kind lot» (3 times), «fortune» (2 times). So, on I. Franko's poetic heights, the folklore symbol of good / evil fate occupies a central place, two major aspects instrumental in its comprehension, being singled out, viz. 1) by his / her will, wishes and actions man shapes or changes the fate; 2) good fate / evil fate as unavoidability, inevitability. Within this context, the symbolic image of destination as doomedness is examined. In I. Franko's poetic works, the symbolic images of fate / ill fate move from the personal sphere into the national one, intertwine with the thoughts of the «trampled by destination» Ukrainian people. Therefore I. Franko's collection «From the Heights and the Depths» makes clearly evident the fate of an individual (a man hopelessly in love or a prisoner – the champion of truth and freedom – abandoned by fate and people) and, which is important, that of the nation as a whole, the integral fate of the Ukrainian people. The symbolic image of fate is found out to be dynamic, like folk consciousness, and produces the rise of new senses, meanings on the grounds of national world perception.

Keywords: symbolic image, good fate, destination, folklore.